

Reuerendi Patris P. Hieremiæ Drexelii e Societate Iesu Opera omnia

Duobus nunc Voluminibus comprehensa, & libellis ante hac non editis
aucta ; Illvstrata, Indicibvs Moralibus, Locorum S. Scripturæ, Capitalium
Mysteriorum fidei, Rerum, & Concionum quouis anni tempore habendarum
; Congestis Et Compositis Methodo prorsus, alijs Auctoribus inusitata ; Sed
Theologis ...

Indicibvs Illvstratvs Et Avctvs Concionatoriis

Drexel, Jeremias

Antverpiæ, 1643

[Capvt VII. Elisabetha Thuringiæ Princeps illustriſſima in erogandis
Eleemosynis idea; pauperum mater.]

[urn:nbn:de:hbz:466:1-77031](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-77031)

Hoc testamentariæ tabellæ præfulis, qui non solum innumerabilem argenti & auri copiam in egenos sparsit, sed insuper tot illis domos, tot xenodochia, nosocomia, cœnobia, geronomia à fundamentis eduxit. Non malè dixerimus, sibi aliisque cælum ædificavit. Sed

Virgil. l. 1. Ante diem clauso componet vesper olympo,
Aeneid. circa med.
Ecclesi. c. 44. v. 10. & 14.
quàm omnes Patriarchæ Ioannis eleemosynas enatrem. Hi sunt viri misericordie, quorum pietates non defuerunt. Corpora ipsorum in pace sepulta sunt, & nomen eorum vivit in generationem & generationem. Quod jam in funere Ioannis coepit elucescere. Nam eo loco, ubi sepeliendus fuit, duorum Episcoporum cadavera iacebant. Cùmque sanctissimus Patriarcha ad latus eorum tertius esset apponendus, duo Episcopi jam pridem mortui cesserunt loco, & honoris causâ Ioannem receperunt medium. Quo miraculo satis testati sunt, quanti esset in Dei oculis hic vero nomine Eleemosynarius. Miraculi testes, populus Alexandrinus, qui ad supremos honores sui præfulis affluerat. Ipso autem die quo Ioannes mortem obiit, visus est à duobus religiosissimis viris Alexandriæ ab ingenti turbâ pauperum, qui omnes oleæ ramos præferrent manu, deduci à virgine oleagino sermo redimitâ, quæ radiis solem superaret, excipi & introduci ad summum Imperatorem, uti ea juveni promiscet se facturam. Sed & ossa Ioannis in tumulo locata, oleo fluxerunt ad restaurandam plurimorum sanitatem. Diceret; mare olei effudit Patriarcha in tot pauperum greges, quos suis eleemosynis epuivit. Idcirco eleemosynas

Et mors felicissima.

Ecclesi. c. 31. v. 10. & 11.
illius enarrabit omnis Ecclesia sanctorum: & erit illi gloria eterna.

Bernardi dictum repeto: *Cassio in juventute, Patricius in ubertate, Largitas in paupertate, martyrium est sine sanguine.* Coniuncta hæc habuit Ioannes; quoddecim gemmis, quas nominavi, ornatus fuit; nitidissimum misericordie speculum effulgit. Hoc speculum, quæso, in omni domo appendatur quotidie inspiciendum. His gemmis duodecim, ô Christiani, ambas manus & omnes digitos & ipsam frontem vestiamus. Tanti viri æmulatione accendamus, & illud ereberrimè cogitemus, quod in discipulo suo Zachariæ diacono dixit. Viderat Ioannes pauperi stipem poscenti à Zachariâ, cùm aliud ad manus non esset, cruculam dari argenteam. Factum Ioanni mirificè placuit, & mox ad diaconum: Zacharia, inquit, esto misericors, & nec in vitâ nec in morte deerit tibi Deus. His ego verbis conceptissimis omnes, qui hæc lecturi, aut legentes audituri, sed & eorum & singulos compello. Esto misericors, & nec in vitâ, nec in morte deerit tibi Deus, illud in clausulam appono: pecuniæ, quas retines, pecuniæ sunt; cùm in egenos tribuis, gratia sunt, gloria sunt, cælestes thesauri sunt.

Pecuniæ in egenos distributa sunt cælestes thesauri.

G A P V T VII.

Elisabetha Thuringiæ Princeps illustrissima in erogandis Eleemosynis idea; pauperum mater.

Parte i. c. 6. Gazophyl.
Ecclesi. c. 11. v. 1.
ECCLESIASTES consilium, jam supra explicatum, suggerens: *Mitte, inquit, panem tuum super transeuntes aquas: quia post tempora multa invenies illum.* In agrum, quem uberes aquæ irrigant, semen tuum ejice, & segetem recipies copiosam. Interpretatur Ecclesiastes: sicut enim qui super irrigua seminat, sementis fructum expectat: ita qui largitur egentibus, non serit feminis granum, sed panem ipsum ingenti scœnore recipiendum.

Verùm alia non minùs comoda explicatio est sententiæ. Committe panes tuos navibus, ut illos per maria transportes, & suo tempore pro panibus recipias aurum. Hæc navis sunt pauperum manus. Nam quemadmodum navigiis pretii minoris merces in alias terras exportantur, ut cum pretiosioribus commutentur; ita egenorû manibus panis, pecunia, vestis, & quidquid harum mercium est, in cælum deferunt, ut illarum vicem aurum & gemmæ recipiantur. Hoc genus mercaturæ Christus juveni suadens: *Omnia, inquit, quaecumque habes vende, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo.* Pauperes velut naves stipe onera, & in cælum devehent sibi commissa thesauris certissimis mutanda. Hæc navigia naufragiorum sunt securissima, numquam non salvis mercibus appellunt portum. Tutissimam navigationem istam Chrylostomus commendans: *Omnia, inquit, faciamus, ne alibi simus egeni. Nam que utilitas, in alienâ regione: multas divitias relinquere, in patriâ necessariis carere? Itaque oro festinemus, dum adhuc tempus est: Securè illuc transferimus, & in thesauro in-depradabili reponimus, quaecumque per pauperum manus præmittimus.*

Id certè sedulo fecerunt, quicumque sibi sapere voluerunt. Hinc Iobi, hinc Ioannes Eleemosynarii, quos patres pauperum rectè dixeris. Hinc Lydwine, hinc Elisabethæ, quas pauperum matres non immeritò appellaris. Quia verò de Iobo, quia de Ioanne Eleemosynario, pauperum non solum patrono, sed & patre diximus, jungamus illi matrem pauperum Elisabetham, & illius in egenos liberalitatem proprius inspiciamus.

§. I.

ELISABETHA ANDRÆ Pannonum Regis filia, Ludovici, qui Thuringiæ & Hassiæ Landgravius, coniux, à primis annis in egenos non prona solum, sed effusa fuit, quia ab infantia crevit cum illâ miseratio. Nam etiamnum infantula maioribus, quàm pro ætate, curis fuit dedita, & cælo affixa. Hinc victu non tantum sobrio vitam toleravit, sed & in cultu corporis eam modestiam adhibuit, quam nemo nisi sanctus invideret. Muliebrem mundum rata pudicitiam esse, virtute semper quàm veste fuit conspectior.

Venerant à patre Elisabethæ Legati, cùm Ludovicus maritus ad illam vilius vestitam: *Doleo, ait, foror, tibi ad procères tuorum popularisque proditura non esse vestem lautiorē. Deus, ait illa, aspirabit decorem.* Factum. Illis ipsis diebus Elisabetha ad mæsam maximâ nobilitate frequentatam vocabatur. Iamque eunti in ipsis gradibus per quos ad triclinium erat descendendum, ultimæ sortis mendicus obstitit, qui Regiæ openi implorabat. Nec tempus, ait illa, nec res est, quant tibi in præfens largiar. Vehementius & magis clamoribus urgenti pallium quo tegebatur, nobile ac regium projecit. Mendicus pretiosam stipem continuo tollit, & oculis se subducit. Convivis inde præstolantibus, vapifer principi renuntiat occupatam cum mendicabulo dominam, superiorem illi vestem porrexisset. Ludovicus ad conjugem non sine stomacho regressus: *Ecquando tandem, inquit, ad prandium es ventura? & tibi pallium est, quo uti soles? Illa, paratam se venire; pallium illic è clavo suspensum esse. Intellectum est luculento prodigio eam vestem à Christo acceptam & repositam.*

Porro Elisabetha, absente viro, id unum egit, ut omne studium in egenes Christi greges conferret, studium, haud ignara, Deum sibi omnino præstita interpretari, quæcumque miseris præstitisset. Nullum illi comitatum tyrmis pauperum gloriosiore credidit, quibus etiam ancillari pro magnifico habuit; leproforum abo-

MAR...
ELI...
CA

abominandam scabiem avidius tractavit quam gemmas & uniones. Tantâ in omnes egenos erat pietate ut ex illâ genitos crederet. In singulis respicere solebat Numen, cuius majestatem subinde sub centonibus latuisse magnis documentis enudimur. Itaque xenodochia peregrinis, nosocomia ægrotis, pædrotrophia pupillis, gerontodochia senio confectis struxit & dotavit, omniâque sua vectigalia in hanc unam curam convertit. Annonæ pretium inopia frumentis accenderat, multos fames enecarat; occurrere studebat pro viribus Elisabetha publicis malis. Omnia horrea aperuit, inde per classes descriptis quotidie dimensum dedit; nec minorem curam ægrotorum habuit ad quos diebus singulis revisit. Nullius corpus tam ulcerosum fuit quod illa regis manibus non contingeret; nulla scabies tam faniosa, quam illa non abstergeret; nulla lues tam infamis & fœda, à quâ illa abhorreret: quorum pedorem ancillantes puellæ fugerant, domina ferebat. Pupillis singularem curam impendit, atque ex illis olentissimum quemque & maxime miserabilem præ ceteris officiosius curavit, fovit, brachiis gestavit, gremio & sinu recepit; non immerito hujusmodi Lazaros Deo maxime cordi esse, quos tantò securiores æternæ felicitatis vivere nôrat, quantò minus hîc de præsentis vitæ gaudiis gustarent.

Præter valetudinaria & tot domos pauperibus assignatas in singulos dies è mendicorum tribu nongentos pascebat, iis non numeratis, quos per omnem suam provinciam, & illam quidem amplissimam absens nutriti in grandi annonæ caritate. Nec imperasse aliis ministeria pauperum contenta, ipsamet coram adibat, inspiciendâque an ritè & ordine omnia administrarentur. Erat hæc princeps & domina inter famulos prima, quæ mensam apponeret, cibos inferret, potum porrigeret, curaretque ne quid desiderare posset aliena egestas. Nudos insuper amiciebat, & ceteras ac nummi deficerent, ipsa suas gemmas pepla, palas comparando pretio vendebat. Ipsa denique funera Elisabethæ benignitatem sentiebant. Telam & vestem lineam, quâ cadavera involverentur, sollicitè dabat; sumptuosas in exequis divitum pompas prohibebat, ut esset, quod egenis tribueretur, defunctis utilius esse dicentis, eorum sumptibus vivos tegere, quam sepeliendis cineribus tam multum inanis superbiæ circumdare. Verbo dicam: Elisabetha pauperes omnes vigilantissimis curis, liberalissimis subsidii, amantissimis obsequiis ut suos filios fovere nunquam desistit. Et tunc maxime in eorum commoda effusus studiis properavit, cum Princeps Ludovicus conjux in Apuliâ apud Imperatorem ageret.

§. II.
Sed huic virtuti (ut solet) non desuere Zoili: Nam ubi Landgravius maritus ex Apuliâ rediit, mox economi convolare, querelas ingerere, Elisabetham Principem accusare, in dō & signatistabulis, explicatissque domesticis rationibus docere; amplissimos census erogationibus intempestivis effundit, mendicorum numerum sine ratione augeri. Audiit hæc pius Princeps, & ore residenti: Sinite, ait, sororem nostram, ut ceperit benefacere; modò mihi arces super sint incolomes. Videtis nobis non deerit, sat scio, quam diu illam egenis opitulari permiserimus. Dignissimum Christiano Principe responsum.
Interim Ludovicus militiam sacram professus in Orientem cum exercitu movit, in itinere rapidâ febre extinctus. Audita morte conjugis Elisabetha cancellatis utriusque manus digitis: Ergone, ait, frater meus occidit? Mihi ergo simul cum illo omniamundi gaudia extincta sunt: omne reliquum vitæ tem-

Tom. II.

Auditâ conjugis morte propositû & constantia,

pus transcribam Deo.
Primum hoc telum fuerat, quod propter conjugis è vitâ discessum fauciatâ est hæc pauperum mater. Mox alterum in eandem longè atrocius immisissimum est. Et hæc eò narramus, ut constet eleemofynas etiam multò largissimas nō semper præsentis præmio, quinimò nonnunquam meris calamitatibus remunerari. Atqui abundè satis præmii est in hoc orbe, confians inter calamitates patientia. Quam Deus Elisabethæ in hospitium tam copiosâ stipis liberalissimè contulit. Audite obstupescenda.

Ludovico mortuo Henricus frater, malis quæ corvis suadentibus, bona omnia invalit; castra, arces, oppida occupavit, relicta à fratre viduam fortunis omnibus exitam inde præcipitem exturbavit. Ita regia mulier ex arce suâ, cum paucis pedisequis, omnium forum ope dititura in subiectum arci oppidum descendit, quò diverteret incerta. Et quæ nullò antè tot peregrinis hospitibus, tot ægris valetudinaria, tot miseris domicilia constituerat, jam ipsa, quam subiret domum, non habebat. Proximam inde cauponam ingressa, noctis illius partem traduxit, dum Religiosus cœtus Sancti Francisci ad preces matutinasurgeret. Ad hanc ædem mox illa sese contulit, rogavitque chori prælides, vellent Ambrosianum hymnum, Te Deum laudamus, suo nomine cantare, quò oblata sibi esset occasio paupertatis cum Christo experiundæ. Tantum abest, ut indignatione mota, mortalium ulli, quamvis injuriis gravissimis provocata, malè precaretur. Interini tectis omnium exclusâ, quòd passim cives omnes indignationem Henrici formidarent, ad primam redire cauponam ausa non fuit. Interea liberi parvuli ad eam ex arce deportati sunt; quo autem loco matrona planè miserabilis eos reponeret, non habebat. Poterat hæc calamitas vel masculum quemvis animum frangere; pectus tamen Elisabethæ non fregit. Illa tot ærumnis afflictâ, velut depressa palma exsurrexit altior. Igitur expulsa undique ad sacerdotis ædes confugit. Inde in amplam hospitis domum perducta, tamen ferè extra domum habitavit, siquidem cum omni familiâ in ultimum tecti angulum retrusa, in cauponis stabulum coacta est immigrare. Neque hîc modus finisque afflictissimæ principis fuit. Ingressitur nescio quam oppidi viam cæno alto votaginosam & angustam: occurrit hîc anus, quam Elisabetha olim felix infelicem stipe aluerat, ægram medicamentis foverat, aliisque beneficiis affecerat. At verò hæc viperâ non modò Regiæ vâ non decessit, sed impulsam in luti medium eiecit. Vbi regia matrona hinc emerit, & vestem & seipsam lavare debuit. Nec tamen adversus hæc Heccaten indignata, suam ipsa fortunam mitissimo risu digerebat.

Tam exercitâ in feminæ patientiam non passa est Sed divi-
Dei benignitas in munem abire, sed caelestibus eam nis deli-
visis, divinisque deliciis inundans sæpius solata est. tiis fove-
Hinc illa se penitus in providentiam & voluntatem inque tutissimum Dei sinum immergens novos tur,
quotidie spiritus ad plura & graviora perpetienda sumpsit. Hinc illa prorsus admiranda ad divinam voluntatem conformatio. Cum enim Ludovici conjugis defuncti cineres urnâ clausos in Germaniam delatos excepisset Elisabetha, novo quidem vulnere fauciatâ, & pænè jam mortua, nihilominus sic institit precari.

O mi amantissime Deus, gratias ago pro charissimi conjugis mei recepto pignore. Vel cineres ejus amplecti summum beneficium interpretor. Optassem quidem in extremâ etiam mendicitate illius contubernio frui, si tu annuisses. Nunc verò & ipsum & me sanctissimæ voluntati tuæ perfectissimè committo. Licet

Q 2 enunt

Vidua omnibus bonis à fratre exuitur;
Quem nobis nisi lætis rebus gratulabundè modulamur.
Necidea animam dicitur.

MAR...
ELI...
CA

enim vel unico capitis mei pilo conjugem meum in vitam revocare possem, id tamen facere nollem, si tuæ hoc voluntati non placere scirem.

O cælum! & o terra! o Superi! o Deus quanti quàmque generosi spiritus in femina! Hi eleemosynarum fructus, hæc illa Christianæ liberalitatis præmia sunt, divinæ providentiæ notitia & conspiratio cum Dei voluntate tam eximia. Emigentissimum ab eleemosynis præmium est vera vitæ sanctorum.

Porro Henricus Elisabethæ spoliator Rudolphi Comitis admonitione liberrimâ commotus, jamque ætatis viduæ illacrymans se paratum esse dixit, omnia, quæ contra jus & æquum eripuisset, reddere. Elisabetha pro se nihil exegit, nisi quod ad dotem pertineret, cuius usum fructum petiit, ut esset, quod egenibus largiretur: sibi sua jura salva voluit. Ad eod sanctissimam viduam id pæne unicam angebat non posse pauperes juvare. Ita eam calamitas aliena gravius afflixit propria. Vbi autem aliquid annui censûs impetravit, Marburgi habitare statuit, vestes delicatas sibi detraxit, abjectas induit, ancillas lautiores removit, se denique omni humanâ consolatione spoliavit, ut tantò ardentius inhæreret Christo, & Christi amicos pauperes tantò feliciter juvaret.

§. III.

Marburgi
valetudinari-
um
instaurat,
& miserabili
turbâ
ancillarum.

I Taque Marburgi valetudinarium instauravit, ubique miserabili turbâ plenis votis ancillata, egenis ipsa mensam præbuit, & ad suam adhibuit, sed plebejam & minimè lautam. Nam ipsa leguminibus & olivæ vitam toleravit, panas duxit, quod in regis matronis inauditum, suoque manus pretio vixit, ut quidquid ærarii haberet, in pauperes effunderet. Extremam hanc inopiam Elisabethæ ad Andream Vngariæ Regem illius patrem fama detulit. Rex verecundiæ & miseratione filia motus è nobilissimis dynastam misit Marburgum cum rei cognoscendæ, tum filia domum reducendæ. Legatus Pama, hoc viro nomen, ubi Marburgum venit, ad columnam sedentem regiam feminam offendit, regium corpus pennis oblitum squalere, Thuringiæ principem modò fufum torquere, modò fila convolvere spectavit. Hic ergo Regis iussu exposuit. Elisabetha gratis parenti actis, decretum sibi respondit, spe regni melioris ceptam vivendi rationem pergere, viam sibi prævisit Christum pauperem, hunc se sequi, nec ab eo quoad viveret, recessuram. Ita Comes ad Regem, illa ad lanificium reversa quotidie majora virtutis exempla edidit. A familia puellæ nobiles remotæ, è fortunâ servili assumptæ, quæ non tam ipsi, quàm ipsa illis inservit: dominam se vocari prohibens, suo se nomine, prout è vulgo alter alterum compellat, compelli voluit. Hanc unam auctoritatis prærogativam retinuit, ut in eâ domo, nemini liceret vocem mittere, quæ non pietatem, verecundiam, religionem saperet. Si quæ contra fecisset: Vbi, ajebar, Dominus est, qui medius

A de se loquentibus adest.

Hoc illi quotidianum & solenne fuit, ut puellis comitata pauperum casas adiret, panem, farinam, lectulos, suppellectilem contemplata, ubi necessaria deesse animadvertit, annulis, & quidquid mundi muliebri ac cimelii supererat, oppigneratis, inopiæ succurrit. An non istud est pauperum matrem agere? Nec dandi finis. Nam demum quidquid fundorum restabat, per auctionem venditum in pecuniam redegit. Deinde infinitam ex omni vicinâ turbam ad diem certum cogi iussit. Confluxerunt tantæ copiæ, ut exercitus videri posset. His per ministros legem dixit, ne quis à destinato loco surgeret, ne bis ad capiendam stipem accederet, neve turbas ciceret. Ita expensæ sunt auri marcæ quingentæ, quæ supra sexaginta quatuor aureorum millia nostratis monetæ faciunt. Nullus unquam Imperatoris, putem, quantumvis largi, tanta fuit in pauperes uno die munificentiâ. Orbis thesauros, montes aureos, si possedisset Elisabetha, eos in Christi familiam distribuisset. Nemo unquam tam avidus fuit æris accervandi, quàm illa cupidam ejusdem erogandi. Nullis potuit officiis erga miseros fatigari, nunc publica obeundo nosocomia, nunc singulis inquirendis quibus inserviret. Pupillum ope humanâ delitutum, & assiduo sanguinis profluvio laborantem nacta, diu noctuque suis ipsa manibus fovebat, gestabat, abluibat, quoad animam efflaret. Virginem leprâ scædatam in suum conclave intimum deportavit, illic omnem curam, ut postremissima famularum, adhibuit, huic cibum paravit, lectum cubicularem composuit, fordes abluit, surgentem vestivit, cubitum euntem devestivit, luarum ipsa ancillarum famula.

Non passus est Christus tot sibi præstitis obsequiis, tantâ liberalitate se vinci. Idcirco viduam sanctissimam crebro sui aspectu dignatus, maximis eam solatiis perfudit: neque verò passus est pridem mundo mortuum ulla mortis incommoda perferentem, sed cælestibus delibutam gaudiis ad æternitatis ostium sine metu deduxit, ac sine beatissimo coronavit, anno Christiano millesimo ducentesimo trigésimo primo, decimotertio Kalendas Decembris. In funere ipsi etiam egenorum lacrymis parentatum est. Nec jam miremur olei liquorem ex ossibus benignissimæ principis non sine odore suaviliter fluxisse, sanctitatis, castimonie, liberalitatis testem.

En feminam verè fortem, verè misericordem, & sui victricem. En matronam regiâ stirpe ortam, ævi sui sanctissimam, pudoris exemplum, pietatis ac religionis effigiem, viduam integerrimam, egenorum patronam benignissimam, matrem pauperum. Quæ & amantissima tolerandæ paupertatis à purpurâ ad centonem ideo descendit, ut summi pariter infimique rectè locandarum opum, & quod æquè difficile est, honestè perferendæ paupertatis ab eâ documenta peterent. Imitari non pigeat, quam laudare delectat.